

HARAM AYLAR, KÂBE, HAC VE KURBAN

Allah'ın her topluma gönderdiği elçiler, imkân bulanların ömürlerinde bir kere, hac ibadeti için Mekke'ye gitmeleri gerektiğini duyurmuşlardır.

HARAM AYLAR, KÂBE, HAC VE KURBAN

Kur'ân'a göre dünyanın anakenti (ümm'ül-kurâ) Mekke,¹ ilk kamu binası Kâbe² ve uygulanacak takvim kameri takvimidir. Kameri ayların dördü haram aylar yani can ve mal dokunulmazlığının üst düzeyde sağlandığı aylardır. Her insan o aylarda güven içinde yolculuk yapar, güven içinde malını pazarlara sürüp satar ve ihtiyaçlarını karşılar.

Allah'ın her topluma gönderdiği elçiler,³ imkân bulanların ömürlerinde bir kere, hac ibadeti için Mekke'ye gitmeleri gerektiğini duyurmuşlardır.⁴ Hac ibadeti, Zilhicce ayında yapılır. Zilhicce, üç haram ayının ortasında yer alır. Bu aylarda can ve mal güvenliği sağlandığı için Mekke'ye gelenler sadece hac için gelmez, ticaret için de gelirlerdi. O günlerde Mekke ve çevresi dünyanın en büyük pazarlarının kurulduğu yerler olurdu.

Allah'ın elçileri, gönderildikleri toplumlara, Zilhicce'nin 10, 11, 12 ve 13. günlerinde koyun, keçi, sığır ve deve üzerine Allah'ın adını anarak kurban kesme görevini de tebliğ etmişlerdir.

KAMERÎ TAKVİM

Allah Teâlâ yaratılış düzenini kamerî takvime göre kurmuş ve şöyle demiştir:

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ

السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ

Göklere ve yeri yarattığı gün, Allah'ın Kitabında olan şudur: Allah katında ayların sayısı on ikidir; bunlardan dördü haram aylardır. İşte doğru hesap budur. Öyleyse siz bu aylarda kendinizi kötü duruma düşürmeyin. (Tevbe 9/36)

Kameri aylar: Muharrem, Safer, Rebülevvel, Rebülâhir, Cemâziyelevvel, Cemâziyelâhir, Receb, Şâban, Ramazan, Şevval Zilkade Zilhicce'dir. Bu hususta Nebimiz şöyle demiştir:

"Sene 12 aydır. Bunların dördü haram aylardır. Onların üçü arka arkaya gelir, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem. Biri de Cemâziyelâhir ile Şâban ayı arasındaki Receb ayıdır."⁵

Allah Teâlâ, kamerî takvimde de kullanılacak hesap ölçütleriyle ilgili olarak şöyle demiştir:

هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

Güneş'i ziyâ, Ay'ı nûr yapan odur. Yılların sayısını ve hesabı bilesiniz diye onu menzil menzil ölçülendirmiştir. Allah onu gerçeği gösterir şekilde yaratmıştır. O, bu ayetleri, bilen bir topluluk için açıklamaktadır. (Yunus 10/5)

Ziyâ Güneş ışınıdır. Biz Güneşi değil, ondan gelen ışınları görebiliriz. Yayılan ve görmeye yardımcı olan ışığa nur

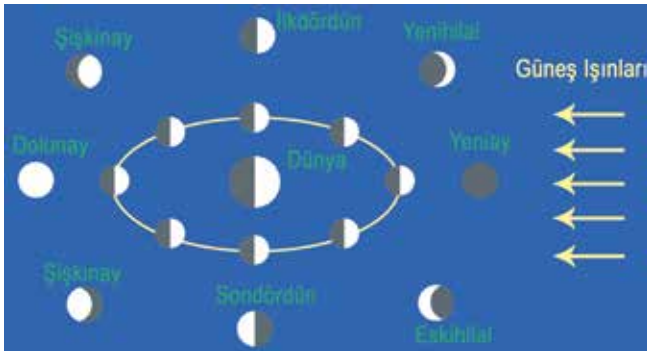
denir.⁶ Ay'ı da ancak bize yansıyan nuru yani ışığı kadar görebiliriz.

Ayette geçen menzil Arapçada inme zamanı, inme yeri ve iniş anlamlarına gelir. "(وقدره) =ve kadderehu) onu ölçülendirmiştir" sözündeki o (ه) zamiri, nûru da ziyâyı da gösterir. Böylece Allah, Güneş ışınının ve Ay ışığının geliş açılarını belli ölçülere göre düzenlediğini bildirmiş olur. Ay, ışığını Güneşten alır ama Güneşin değil, dünyanın yö- rüngesindedir. Bu da Ay'ın görüntüsünün her gün, farklı olmasını gerektirir. Bu farklılık, takvim hesabı yapmamıza imkân verir. Allah Teâlâ şöyle demiştir:

الشمس والقمر بحسبان

Ay ve Güneş, hesaba göredir. (Rahmân 55/5)

Şekilde gösterildiği gibi Ay'ı, Güneş'e bakan tarafının bizimle yaptığı açı kadar görebiliriz.

(<http://www.cografyaci.dostweb.com/ayevre.htm>)

Ay, Dünya ile Güneş arasında iken aydınlık bölgesini gö-

remediğimizden Ay'ı da göremeyiz. Ay'ın Güneş'e bakan yüzünün bizimle yaptığı açı değiştiğiçe onu; hilal, ilkdördün, dolunay, son dördün ve eski hilal şeklinde görürüz. Bu da gökteki Ay'ı bir takvim gibi kullanmamıza imkân verir.

HARAM AYLAR

Daha önce ifade edildiği gibi haram aylar, Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb'tir. İlk üçü, arka arkaya gelir. Receb ayı ise Muharrem'den sonraki altıncı aydır. Ondan bir ay sonra Ramazan, üç ay sonra da yine haram aylardan olan Zilkade gelir. İlgili ayeti tekrar okuyalım:

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ

Gökleri ve yeri yarattığı gün, Allah'ın Kitabında olan şudur: Allah katında ayların sayısı on ikidir; bunlardan dördü haram aylardır. İşte doğru hesap budur. Öyleyse siz bu aylarda kendinizi kötü duruma düşürmeyin. (Tevbe 9/36)

Bu ayda savaş yapılması haramdır. Allah Teâlâ şöyle demiştir:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ فِيهِ كَبِيرٌ

Sana haram ayını, o ayda savaşı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük suçtur. (Bakara 2/217)

Eskiden Araplar, haram aylar girdiği zaman savaştan ve her türlü saldırıdan kaçınırlardı; hatta bir kişi babasının veya kardeşinin katilini görse ona saldırmaz, kötü bir söz bile söylemezdi.⁷

Haram ayında huzurlu olmak için herkesin yasağa uyması gerekir. Allah Teâlâ şöyle demiştir:

الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتِ قِصَاصٌ فَمَنْ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ

Haram aya saygı, haram aya saygı duyanlara karşıdır, yasaklar karşılıklıdır. Size kim saldırırsa, o saldırıya denk bir saldırı yapın. Allah'tan çekinip korunun. Bilin ki Allah, kendisinden çekinip korunanlarla beraberdir. (Bakara 2/194)

Karşı taraf haram aya saygı göstermez de saldırırsa gereği yapılır. Bu hüküm, konu ile ilgili ana ayette de vardır. O ayetin ilgili bölümü şöyledir:

Kâbe,
bütün insanlara açık olan
ilk bina
ve ilk kıbledir.

وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ

O müşrikler, nasıl sizinle topyekûn savaşıyorlarsa siz de onlarla topyekûn savaşın. Bilin ki Allah, kendisinden çekinerek korunanlarla beraberdir. (Tevbe 9/36)

Ayet, haram aylarla ilgili yasağı tanımayanları müşrik saymıştır. Çünkü onlar bu konuda Allah'ın hükmünü görmezlikten gelmişlerdir.

Haram ayda savaşla ilgili ayetin tamamı şöyledir:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَزِدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَزِدِدْ مِنْكُمْ عَن دِينِهِ فَمَا يُمِمْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

Sana haram ayını, o ayda savaşmayı soruyorlar. De ki: “O ayda savaşmak büyük suçtur. Ama Allah'ın yolundan engellemek, o yolu ve Mescid-i Haram'ın kutsallığını görmezlikten gelmek ve halkını oradan çıkarmak, Allah katında daha büyük suçtur. O fitne (savaş ateşi)⁸ adam öldürmekten beterdir. Güçleri yetse, dininizden çevirinceye kadar sizinle savaşsınlar. Sizden kim, dininden döner ve kâfir olarak ölürse yaptıkları şeyler dünyada da ahirette de boşa gider. Onlar cehennem ahalisidir, orada ölümsüz olarak kalacaklardır. (Bakara 2/217)

MEKKE VE KÂBE

Kâbe, bütün insanlara açık olan ilk bina ve ilk kıbledir. Allah Teâlâ şöyle demiştir:

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ

İnsanlar için kurulan ilk ev, elbette Bekke'de olandır. Bereket sebebi olsun ve insanlara doğru yönü (kıbleyi) göstereceği diye kurulmuştur. (Al-i İmrân 3/96)

Kâbe'yi, ilk nebî olan Âdem aleyhisselam yapmıştı.⁹ Bekke, التبَّك=tebâkk kökündendir. Tavaftaki aşırı kalabalıkta insanlar birbirini itip kaktığı için Mekke'ye bu ad verilmiştir.¹⁰ Orası, kısa sürede bir yerleşim merkezi ve ümm'ül-kurâ yani dünyanın anakenti olmuştur. Bununla ilgili ayetler şöyledir:

وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُّصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا

İndirdiğimiz bu Kitap bereket sebebidir, kendinden öncekileri tasdik eder. Anakent'te (ümm'ül-kurâ) ve çevresinde bulunanları uyarasın diye indirdik. (En'âm 6/92)

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا
وَتُنذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ

**İşte böyle. Bunu sana, Arapça kur'ânlar (âyet küme-
leri) halinde vahyettik ki Anakent'te (ümm'ül-kurâ) ve
çevresinde bulunanları uyarasın. (Şûrâ 42/7)**

Anakent'in çevresi, bütün dünyadır.

HAC İBADETI

Hac ibadeti Âdem aleyhisselam ile başladı. Nuh Tufanında Kâbe yıkıldı¹¹ ve hac ibadetinin yapıldığı yerler kayboldu. İbrahim aleyhisselam gitti, Kâbe'nin temellerini buldu ve onu, oğlu İsmail ile birlikte yeniden yaptı. Bunları şu ayetlerden öğreniyoruz:

**İbrahim, İsmail ile beraber Kâbe'nin temellerini yük-
selttiği sırada şöyle yalvardı: "Rabbimiz, bunu bizden
kabul et, dinleyen de bilen de Sen'sin!"**

**Rabbimiz! İkimizi sana teslim olmuş kişiler yap, soyu-
muzdan gelenlerden de sana teslim olmuş bir toplum
oluştur! Menâsikimizi (hac ibadetmizin yerlerini) bize
göster ve yönelişimizi (tevbemizi) kabul et! Sana yö-
nelenleri (tevbe edenleri) kabul eden, iyiliği bol olan
Sen'sin!"** (Bakara 2/127-128)

Kâbe'yi yeniden yaptıktan sonra İbrahim aleyhisselamın Allah'a, "**Menâsikimizi (hac ibadetmizin yerlerini) göster**" demesinden, bu ibadetin sadece Kâbe'de yapılmadığı, onun yanında üç veya daha fazla yerde yapılan ibadetlerle tamamlandığı anlaşılır. Çünkü menâsik çoğuldur. Arapçada çoğul, en az üçü gösterir. Kâbe'nin dışındaki menasik; Arafat, Müzdelife, Mina, Safa ve Merve'dir. İbrahim aleyhisselam Kâbe'yi yaptığı zaman orada bir yerleşim yeri yoktu. Bunu, onun şu duasından öğreniyoruz:

**Rabbimiz! Ben soyumdan bir kısmını senin dokunul-
maz beytinin (Kâbe'nin) yanına, bitkisiz bir vadiye yer-
leştim. Rabbimiz, namazı tam kılsınlar diye böyle
yaptım. İnsanların gönlünde onlara karşı özlem uyan-**

dır. Bir de onları birtakım ürünlerden yararlandı; belki görevlerini yaparlar. (İbrahim 14/37)

Allah, ibadet yerlerini gösterince İbrahim aleyhisselama şu emri verdi:

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ
كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ . لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ
مَّعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعُمُوا
الْبَائِسَ الْفَقِيرَ

**İnsanların içinde Hacca çağrı yap; onlar, yayan ve bit-
kin binekler üstünde derin vadilerden geçip sana ge-
lirler. Bunu, kendi menfaatlerini görmek ve onlara
rızik olarak verdiği küçük ve büyük baş hayvanlar üze-
rine bilinen günlerde Allah'ın adını anmak için yapar-
lar. Onlardan yiyecek ve eli darda olan yoksula yedirin.
Sonra Arafat ve Müzdelife vakfesini tamamlasınlar,
adıklarını yerine getirsinler ve Beyt-i atîk'i (Kâbe'yi)
tavaf etsinler. (Hac 22/27-28)**

Ayette hac kelimesinin başındaki elif lam (=ال) takısı, onun bilindiğinin bir başka delilidir. Haccın zamanından bahsedilmemesi, onun da bilindiğini gösterir. Bu yüzden Allah Teâlâ şöyle demiştir:

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ

Hac ayları bilinen aylardır. (Bakara 2/197)

Ayetin metnindeki aylar {أشهر/eşhur} sözü, çoğuldur. Arapçada çoğul en az üçü gösterdiği için hac ayları üçten az olamaz. Kameri aylardan Zilhicce, "içinde hac ibadeti olan ay" anlamındadır. Onun öncesi Zilkade, sonrası da Muharrem ayıdır. Hac ayları bu üç ay olmalıdır. Bunların üçünün de haram ay olması, insanların o vakitte güvenle Mekke'ye gelip geri dönmelerine imkân verir. Şu ayetlerde de buna dikkat çekilmektedir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحِلُّوا سَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا
الْهُدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا أَمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ يَتَّبِعُونَ فَضْلًا مِنْ
رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا

**Ey inanıp güvenenler! Allah'a kulluğun simgelerini,
haram ayını, gerdanlığı olan ve olmayan kurbanlıkları,
Rablerinin ikramını ve rızasını elde etmek için Kâbe'ye**

yönelenleri başkalarıyla bir görmeyin. (Maide 5/2)

Haram ay, kurbanlık hayvanlar ve Kâbe'ye gitmeyi hedefleyen kişilerin hep bir arada anılması da hac ve kurban ibadetinin, haram aylar içinde olduğu anlayışını kuvvetlendirir.

Hac ibadeti, Zilhicce'nin 9. günü öğle namazı vaktinde Arafat'ta başlar. Bu yüzden o güne Arefe günü denir. Kur'ân'a göre önce gündüz sonra gece gelir. Çünkü "... gece gündüzden önce olamaz."¹² Bu yüzden Arefe günü, 9. gün Güneşin doğmasıyla başlar, 10. gün Güneşin tekrar doğmasına kadar sürer.

Ayette kurban günlerine "bilinen günler" denmesi, o günlerin de öteden beri bilindiğini gösterir.

Haccın farzlarından olan Arafat ve Müzdelife vakfesi o gün yapılır. Nitekim Tay kabilesinden Urve b. Mudarris dedi ki, Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem Cem'de (Müzdelife'de) vakfe yerinde yetiştim. Dedim ki, "Ya Resulellah, Tay dağından geldim, bineğim perişan oldu, kendimi de yordum. Vallahi üzerinde durup dinlenmediğim bir kum tepesi kalmadı; ben hacı olabilir miyim? Resulullah dedi ki; "Kim bizimle şu namazı kılar ve daha önce, gece veya gündüz Arafat'a gelmiş olursa haccını tamamlamış, tefesini yerine getirmiş olur."¹³

Zilhicce'nin 10, 11, 12 ve 13. günleri de Kâbe'yi tavaf, say, şeytan taşlama ve Kurban Bayramı günleridir. Bu günler, kameri ayın ortasına rastladığı için geceleri görülen ay ışığı çevreyi aydınlatır ve ibadet yapmayı kolaylaştırır.

KURBAN İBADETI

Allah Teâlâ ümmetlere hac görevi yüklediği gibi kurban görevi de yüklemiştir. Bir ayet şöyledir:

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ

Her toplum için bir mensek yaptık ki kendilerine rızık olarak verdiğimiz en'am¹⁴ (koyun, keçi, sığır ve deve) cinsinden hayvanları Allah'ın adını anarak kessinler. Hepinizin ilahı bir tek ilahtır; siz O'na teslim olun. Alçak gönüllülere müjde ver. (Hacc 22/34)

Mensek: Kurban kesme yeri, kurban kesme zamanı ve kurban kesme anlamlarına gelir. Burada kurban ve kurban kesme zamanı anlamları uygun düşmektedir.

Ayette "her ümmet için" ifadesi geçtiği için kurban ibadetinin de Âdem aleyhisselamdan bu yana bilinen ve uygulanan ibadetlerden olduğu anlaşılır.

Hacc ile ilgili olan şu âyette geçen kurban da kurban bayramı kurbanıdır.

وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ

(Gelsinler de) bilinen günlerde Allah'ın onlara rızık olarak verdiği hayvanlardan en'am (koyun, keçi, sığır ve deve) üzerine Allah'ın adını ansınlar. Onlardan hem siz yiyin, hem de darda olan yoksula yedin. (Hac 22/28)

Ayette kurban günlerine "bilinen günler" denmesi, o günlerin de öteden beri bilindiğini gösterir.

EVRENSEL VE YEREL PAZARLAR

İbrahim aleyhisselam aracılığı ile yapılan şu çağrının ticari boyutuna da dikkat etmek gerekir.

İnsanların içinde Hacca çağrı yap; onlar, yayan ve bitkin binekler üstünde derin vadilerden geçip sana gelirler. Bunu, kendi menfaatlerini görmek ve onlara rızık olarak verdiği küçük ve büyük baş hayvanlar üzerine bilinen günlerde Allah'ın adını anmak için yaparlar. (Hac 22/27-28)

Burada hac için gelenlerin bizzat görecekleri menfaat-

lere vurgu yapılıyor. Abdullah İbn Abbas'ın şöyle dediği rivâyet edilir: "Hac ibadeti başlamadan insanlar Mina'da, Arafat'ta, Zü'l-mecaz panayırında ve diğer panayırlarda alım satım yaparlardı."¹⁵

Zilkade'nin birinden yirmisine kadar¹⁶ Arafat yakınlarında Ukâz (عكاظ) panayırı; Zilhicce'nin 1. gününden 9. Tevriye gününe kadar Mina yakınlarında Zü'l-mecâz panayırı kurulur, sonra Mina'ya gidilerek Hac görevine başlanırdı.¹⁷ Bu panayırlar İslâm'dan sonra da kurulmaya devam etti. İlk terke uğrayan Ukâz panayırı oldu. Hâricîler zamanında (hicri 129 yılında) kurulamadı ve ondan sonra tamamen bırakıldı.¹⁸

Panayırlarda ticaret yapılır, şiirler okunur ve nutuklar atılırdı. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem de bu panayırlara katılmış ve Allah'ın Elçisi olduktan sonra da katılmaya devam etmiştir. İnsanları Allah'ın dinine çağırarak için panayırlara gelenlerle bire bir görüşmüştür.¹⁹ Bazı Medinelilerin Müslüman olarak Akabe'de Nebîmizle yaptığı bey'atlar da bu mevsimde olmuştur. Halife Ömer, bu mevsimde valilerini Harem'de toplar, halkın huzurunda hesaba çekerdi. Şikâyeti olanlar, şikâyetlerini dile getirir, gerekirse halifenin önünde yargılanırlardı.²⁰

Kameri yıl, Güneş yılından 11 gün kısadır. Bu da hac mevsiminin, 33 yıllık bir süre içinde Güneş takviminin her iki ayına beş kereden fazla denk gelmesine sebep olur. Dünyanın her bölgesinin ürün mevsiminin iki ay sürdüğü düşünülürse, yaklaşık altı yılda bir o ürünleri, bölgesel ve yerel pazarlar dışına çıkarıp Mekke'ye götürme ve her yerden gelen insanlara tanıtma fırsatı yakalanmış olur. Bu da uluslararası ticareti, inanılmaz boyutlarda geliştirir. Allah Teâlâ şöyle demiştir:

جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ
وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ ذَلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا
فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

Allah Kâbe'yi, dokunulmazlığı olan o binayı, haram ayını, gerdanlığı olan veya olmayan kurbanları, insanlar için dirlilik ve düzen sebebi kıldı. Bu, Allah'ın göklerde ve yerde olan her şeyi bildiğini öğrenmeniz içindir. Her şeyi bilen Allah'tır. (Mâide 5/97)

Muharrem ayından 6 ay sonraki Recep ayı da haram aylardan olduğu için o ayda da dünyanın her yerinde kurulacak pazarlara mal götürüp satma imkânı doğar. Böylece dünya, bir vücut gibi olur ve onun her hücrelerinin yaptığı üretimi, diğer hücrelere ulaştırmanın yolları açılır.

Hac Suresi'nin yukarıda mealini verdiğimiz 28. ayetine göre hacca gelenler orada kurban bayramı kurbanı da keserler. Veda Hacci'nda Nebîmiz, kestiği kurbanlardan bir sığırı eşleri için kesmiştir, Aişe validemize et getirilince, "Bu ne?" diye sormuş, Nebîmizin eşleri için, kurban bayramı kurbanı olarak kestiği sığırın eti olduğu söylenmiştir.²¹

Hac kurbanı diye bir kurban yoktur. Hiçbir mezhep, sırf hac yapan kişinin kurban keseceğini söylememiştir. Mekke'de oturmayan biri, hacdan önce umre yaparsa kurban kesmesi gerekir. Kesemeye gücü yetmezse Mekke'de üç gün, dönünce de yedi gün oruç tutar. Bunun dışında hac kurbanı yoktur. (Bkz. Bakara 2/196)

Bu kurbanların orada kesilmesi, Mekke'de büyük bir hayvan pazarının kurulmasını gerektirir. Bu da diğer ticarî ürünler yanında hayvan ticaretinin de önemli bir yer tuttuğunun göstergesidir.

NESÎ'

Araplar uzun müddet kamerî takvime uydular. Ancak panayırlarda kendi ürünlerini satmak ve uygun mev-

simde seyahat etmek için ona, nesî' yani ekleme yaparak kamerî takvimi Güneş takvimine uyarlayıp hac mevsimini sabitlediler.²² Allah Teâlâ şöyle demiştir:

إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحَلِّوْنَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُؤَاطُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيَحْلُوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ زَيْنَ لَهُمْ سُوءَ أَعْمَالِهِمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

Nesî, kâfirlik döneminde yapılan eklemedir. Kâfirler, onunla şaşırtılır. Eklenen ayı, bir yıl helal bir yıl haram sayarlar ki Allah'ın haram kıldığına sayısına uygun düşsünler de Allah'ın haram kıldığına helâl kılsınlar. Kötü işleri onlar için süslendi. Allah, o kâfirler topluluğunu yola getirmez. (Tevbe 90/37)

Nesî, haram aylarının anlamını yitirmesine ve uluslararası ticaretin zayıflamasına yol açmıştır.

SONUÇ

Kamerî takvim ve haram aylar ile ilgili hükümler kıyamete kadar geçerlidir (Bkz. Maide 5/2). Birçok konuda olduğu gibi Müslümanlar bu konularda da Kur'ân'dan uzaklaşmışlardır. Bunları yeniden uygulamaya koymak,

bizimle savaş halinde olmayan her insanın can ve mal güvenliğini sağlamak ve haram aylarında kurulacak açık pazarlara insanların mal almak veya satmak için gelmelerine imkân vermek Allah'ın bize yüklediği görevdir.

Dünyanın her yerinden, isteyen herkesin, istediği zaman gelip Kur'ân'ı anlama hakkı vardır. Onlara bu imkânı sağlamak da Allah'ın bize yüklediği görevdir. Allah Teâlâ şöyle demiştir:

O müşriklerden biri senin yakınında bulunmak isterse ona bu imkânı ver ki gelsin, Allah'ın sözünü (Kur'ân'ı) dinlesin. Sonra onu, kendini güvende hissedeceği yere ulaştır. Böyle yap, çünkü onlar (Kur'ân'ı) bilmeyen bir topluluktur. (Tevbe 9/6)

Müslüman olmak, kişinin şahsi kararıdır. Herkesin kendine göre tuttuğu bir yol vardır. Bize düşen sadece tebliğdir. Dünya işlerine gelince biz, insanlığın hayrına olan şeylerde insanları yarıştırebiliriz. Allah Teâlâ şöyle demiştir:

Herkesin bir hedefi olur ve ona yönelir. Siz, iyiliklerde yarışın. Nerede olursanız olun, Allah sizi bir araya getirecektir. Her şeye bir ölçü koyan Allah'tır. (Bakara 2/148)

Notlar

1. En'âm 6/92, Şûrâ 42/7.
2. Âl-i İmrân 3/96
3. [Ya Muhammed] Sen sadece bir uyarıcısın. Bu gerçeği seninle birlikte gönderdik ki müjdeler veresin ve uyarılarda bulunasın. Her toplumun geçmişinde mutlaka bir uyarıcı bulunmuştur. (Fatır 35/23-24)
4. "İnsanlar için kurulan ilk ev, elbette Bekkede (Mekke'de) olandır. Bereket sebebi olsun ve herkese doğru yönü (kıbleyi) göstersin diye kurulmuştur. Orada (Mekke'de) apaçık göstergeler ve İbrahim'in (ibadet için) durduğu yerler vardır. Oraya kim girse güvende olur. Bir yolunu bulup gidebilenlerin o Beyt'te (Kâbe'de) hac yapması, Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır. Kim bunu görmezlikten gelirse bilsin ki Allah'ın kims-eye ihtiyacı yoktur." (Âl-i İmrân 3/86-97)
5. Buhari, Tefsir, Tevbe Suresi, 8. bab.
6. Ragıb el-İsfahânî, Müfredât, (Tahkik: Safvan Adnan Dâvûdî), Dımişk ve Beyrut, 1412/1992.
7. El-Mevsua'l-fıkhiyye el-Kuveytiyye, c. 5, s. 51. Kuveyt, h. 1404-1427 arası.
8. Fitne, bir şeyi ateşe sokmaktır (Lisân'ul-Arab). Ateşe sokulan madenin gerçek durumunu anlamak gibi ise imtihan (A'râf 7/155), madeni altınla kaplamak gibi ise aldatma (A'râf 7/27), toplumu ateşe atmak gibi ise savaş (Bakara 2/191), ateşle cezalandırmak için ise cehennem azabı (Zariyât 51/10-14) anlamlarında kullanılır.
9. Muhammed b. Cerîr et-Taberî, Camiu'l-beyân fî tefsiri'l-Kur'ân, Beyrut 1412/1992., Hac Suresi 27-28. Ayetlerin tefsiri.
10. Müfredat.
11. Fahrettin er-Râzî, et-Tefsîr'ul-Kebîr, Beyrut 1420. Âl-i İmrân 96-97. âyetlerin tefsiri.
12. Yasin 36/40.
13. Ebû Davûd, "Menâsik", 69.
14. En'âm suresinin 143 ve 144. ayetine göre en'âm, koyun, keçi, siğir ve devenin erkeği ile dişisidir.
15. Ebu Davûd, Sünen, Menasik 7, hadis no 1734.
16. Cevad Ali, Tarih'ul-Arab kab'l-el-İslâm, c. VII, s. 377 vd. Bağdat Üniversitesinin desteği ile yayınlanmış, tarih ve yer yok.
17. Cevad Ali, a.g.e. c. VII, s. 375.
18. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/288-289.
19. Cevad Ali, a.g.e. c. VII, s. 382.
20. Hakkı Dursun YILDIZ başkanlığında bir heyet, Büyük İslam Tarihi, c. 2, s. 179 vd. İstanbul 1992.
21. Buhârî, Edâhî, 3.
22. Geniş bilgi için bkz. Mustafa Fayda, Nesi, DİA